

ТЕМА 6. ФІНАНСОВО - ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Рекомендації для проведення семінарських занять

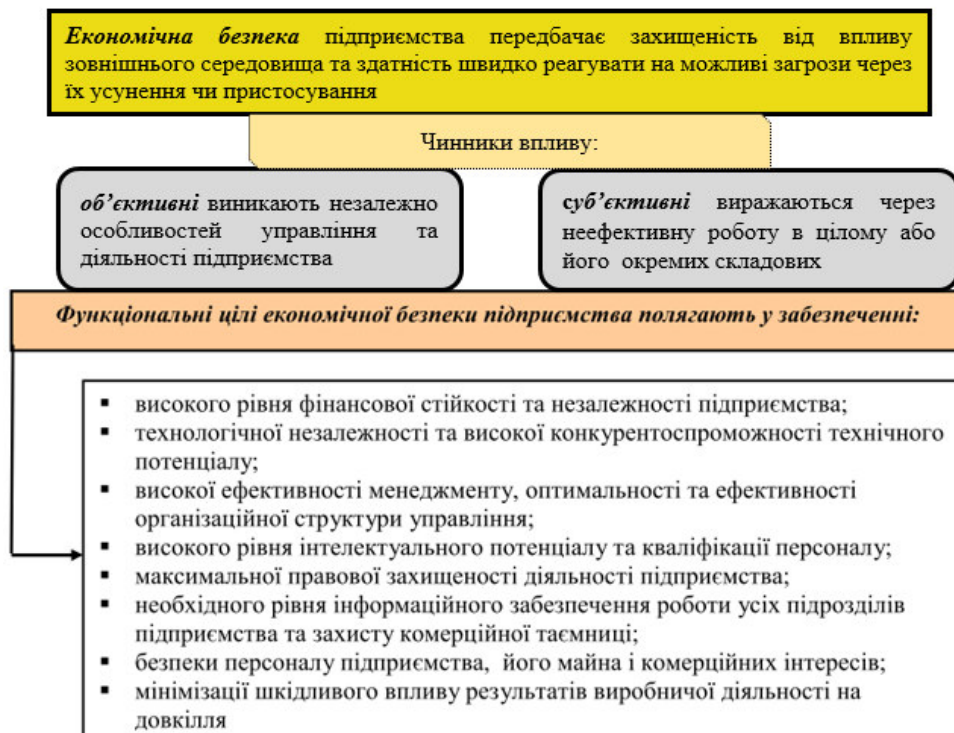
Мета заняття: закріпити теоретичні знання та розвинути практичні навички визначення та складових економічної безпеки підприємства.

План семінарського заняття:

1. Економічна безпека підприємства та її цілі.
2. Характеристика основних складових економічної безпеки.
3. Напрями організації економічної безпеки на підприємстві.
4. Суть, мета і види санації підприємства.
5. Причини і симптоми банкрутства підприємства.
6. Процедура порушення справи про банкрутство.

Теоретичні відомості

Економічна безпека підприємства передбачає захищеність від впливу зовнішнього середовища та здатність швидко реагувати на можливі загрози через їх усунення чи пристосування. На рівні підприємства вона проявляється, як через підтримання стабільної діяльності та попередженні витоків інформації за межі господарювання (рис.6.1).

Аналіз та оцінка економічної безпеки підприємства передбачають виконання таких послідовних кроків (рис.6.2):

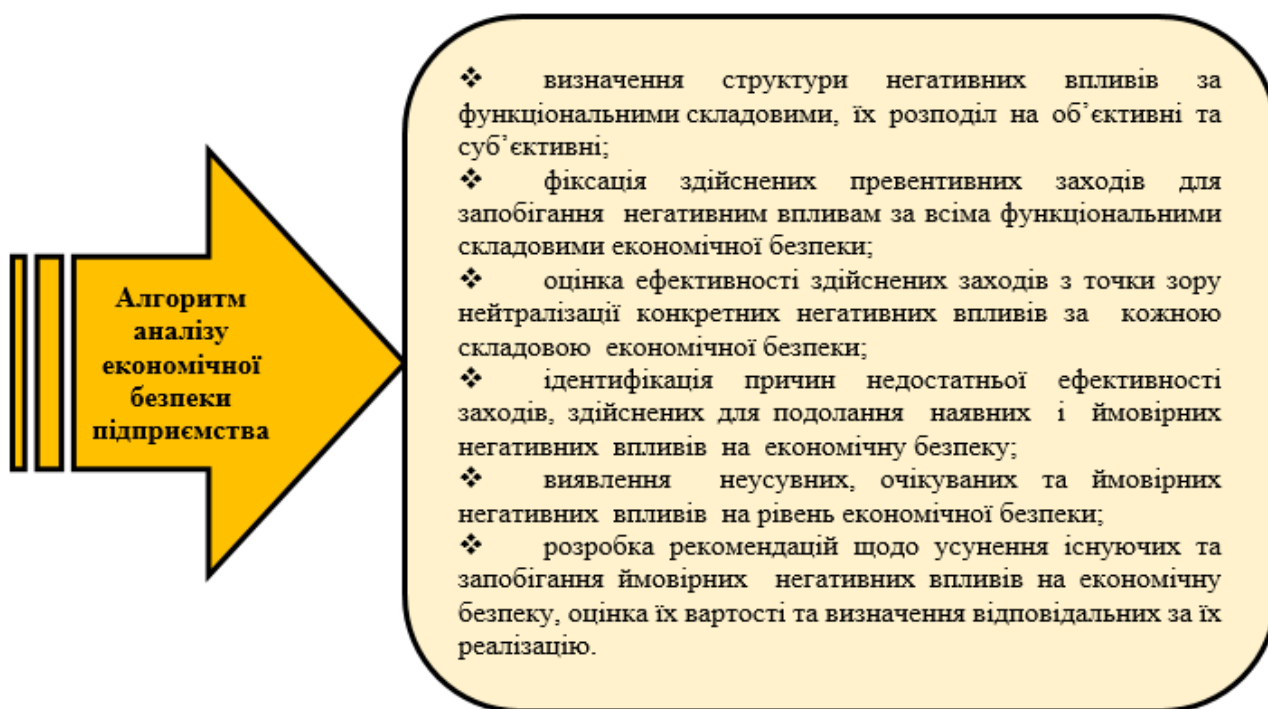

Рис.6.2 Алгоритм аналізу економічної безпеки підприємства

Показники оцінки рівня економічної безпеки оцінюються за стимулятором (відповідає максимальному значенню найкращих показників), чи дестимулятором (відповідає мінімальному значенню) для діяльності підприємства.

Одним із підходів оцінки платоспроможності підприємства є розрахунок індексу Альтмана, який визначає ймовірність банкрутства побудований на основі лінійного багатофакторного рівняння. У ньому в якості змінних обрані показники, які відображають фінансовий стан підприємства, а як функцію - коефіцієнт, який служить орієнтиром для віднесення підприємства до групи потенційних банкрутів або до групи успішних підприємств.

Z-рахунок обчислюється:

$$Z = 1,2x_1 + 1,4x_2 + 3,3x_3 + 0,6x_4 + 0,99x_5 \quad (6.1)$$

- де x_1 - відношення оборотного капіталу до сукупних активів;
 x_2 - відношення балансового прибутку до сукупних активів;
 x_3 - відношення доходу від основної діяльності до сукупних активів;
 x_4 - відношення ринкової вартості акцій до вартості заборгованої;
 x_5 - відношення виручки від реалізації до сукупних активів.

Вірогідність банкрутства за значенням Z-рахунку:
 $< 1,8$ - дуже висока;

- 1,8 – 2,7 - висока;
2,8 – 2,9 - невисока;
3 - дуже низька.

Питання для самостійного вивчення:

1. Охарактеризуйте об'єктивні і суб'єктивні негативні впливи на економічну безпеку підприємства.
2. Дайте коротку характеристику функціональних складових економічної безпеки підприємства.
3. «Коефіцієнт ефективності техніко-технологічної безпеки підприємства»
4. Підходи, які використовуються для оцінки стану і рівня економічної безпеки підприємства.
5. Відмінність між санацією і реструктуризацією підприємства.

Теми рефератів:

1. Дати характеристику фінансової складової економічної безпеки.
2. Дати характеристику інтелектуальної та кадрової складових економічної безпеки.
3. Дати характеристику техніко-технологічної складової економічної безпеки.
4. Дати характеристику політико-правової складової економічної безпеки.
5. Дати характеристику інформаційної складової економічної безпеки.

Тестові завдання:

1. Банкрутство підприємства – це ...
 - а) визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури;
 - б) реалізація ризиків підприємства в процесі його господарської діяльності, внаслідок якої воно не може задовольнити в установлені строки вимоги, що пред'явлено зі сторони кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом;
 - в) законні примусові заходи в рамках судового процесу для як найповнішого задоволення вимог кредиторів у випадку ускладнень з виплатами, тобто неплатоспроможності підприємства;
 - г) усі відповіді вірні.
2. До зовнішніх причин банкрутства підприємства відносяться:
 - а) різке скорочення попиту на продукцію;
 - б) нераціональна організаційна структура підприємства;
 - в) несприятлива політична та соціально-економічна ситуація в державі;
 - г) форс-мажорні обставини.
3. До внутрішніх причин банкрутства підприємства відносяться:
 - а) неефективний менеджмент на підприємстві;
 - б) зростання цін на сировину, матеріали, енергоресурси;

- в) неефективна стратегія розвитку підприємства;
- г) форс-мажорні обставини.

4. Ознаками банкрутства підприємства є:

- а) неритмічність виробництва;
- б) зменшення клієнтської бази;
- в) збільшення питомої ваги неліквідних активів;
- г) скорочення робочих місць.

5. Свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки виконання своїх кредитних зобов'язань або зменшення суми кредитної заборгованості – це ...

- а) навмисне банкрутство;
- б) фіктивне банкрутство;
- в) реальне банкрутство;
- г) технічне банкрутство.

6. Сплановане створення (збільшення) керівником або власником підприємства його неплатоспроможності; спричинення цими особами економічного збитку підприємства в особистих інтересах або в інтересах інших осіб – це ...

- а) навмисне банкрутство;
- б) фіктивне банкрутство;
- в) реальне банкрутство;
- г) технічне банкрутство.

7. Неплатоспроможність підприємства, викликана істотним простроченням його дебіторської заборгованості, – це ...

- а) навмисне банкрутство;
- б) фіктивне банкрутство;
- в) реальне банкрутство;
- г) технічне банкрутство.

8. Повна нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність – це ...

- а) навмисне банкрутство;
- б) фіктивне банкрутство;
- в) реальне банкрутство;
- г) технічне банкрутство.

9. Прогнозування ймовірності настання банкрутства підприємства з використанням цієї моделі, що включає коефіцієнти покриття та фінансової залежності, не забезпечує високої точності результатів...

- а) двофакторна модель Альтмана;
- б) п'ятифакторна модель Альтмана;
- в) семифакторна модель Альтмана;
- г) метод А-рахунку.

10. Ця модель дозволяє прогнозувати ймовірність настання банкрутства підприємства в межах до 5 років з точністю до 70% ...

- а) двофакторна модель Альтмана;
- б) п'ятифакторна модель Альтмана;
- в) семифакторна модель Альтмана;
- г) метод А-рахунку.

11. За допомогою цієї моделі можна встановити ймовірність настання банкрутства підприємства з точністю до 95% ...

- а) двофакторна модель Альтмана;
- б) п'ятифакторна модель Альтмана;
- в) семифакторна модель Альтмана;
- г) метод А-рахунку.

12. Санація підприємства – це ...

- а) комплекс послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності;
- б) система заходів щодо відновлення платоспроможності підприємства-боржника, які здійснюються органом, уповноваженим управляти майном боржника, з метою запобігання його банкрутству до початку порушення провадження у справі про банкрутство;
- в) система заходів щодо попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації;
- г) усі відповіді вірні.

13. Санація підприємства проводиться ...

- а) до порушення кредиторами справи банкрутство, якщо підприємство звертається до зовнішньої допомоги у спробі вийти з кризового стану;
- б) якщо підприємство, звернувшись до господарського суду із заявою про банкрутство, одночасно пропонує умови своєї санації;
- в) якщо рішення про проведення санації виносить господарський суд на основі одержаних пропозицій задовольнити вимоги кредиторів до боржника і виконати його зобов'язання перед бюджетом;
- г) усі відповіді вірні.

14. Санація підприємства може здійснюватися шляхом ...

- а) продажу частини майна боржника;

- б) реструктуризації підприємства;
- в) випуску нових акцій і облігацій для мобілізації капіталу;
- г) об'єднання підприємства-боржника з більш потужним підприємством.

15. До основних напрямків санації підприємства відносять:

- а) збільшення виручки від реалізації та інших доходів;
- б) реструктуризація активів балансу підприємства;
- в) реструктуризація пасивів балансу підприємства;
- г) організаційна реструктуризація.

Рекомендації для проведення практичних занять

Практичні завдання:

Приклад 1. Прийнято рішення про реорганізацію товариства «Х» шляхом приєднання його до товариства «У». Співвідношення при приєднанні, становить 3:2. Як доплата до корпоративних прав АТ «У» виплачує на користь АТ «Х» компенсацію в розмірі 2,5 грн. за кожну акцію вартістю 50 грн. Розрахуємо суму збільшення статутного капіталу та складемо баланс АТ «У» після приєднання, якщо баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд:

БАЛАНС АТ «Х» ДО РЕОРГАНІЗАЦІЇ, тис. грн.

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	500	1. Статутний капітал	420
2. Запаси і витрати	150	2. Додатковий капітал	60
3. Дебіторська заборгованість	100	3. Резервний капітал	40
4. Грошові кошти	20	4. Зобов'язання	250
Баланс	770	Баланс	770

БАЛАНС АТ «У» ДО РЕОРГАНІЗАЦІЇ, тис. грн.

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	1400	1. Статутний капітал	1200
2. Запаси і витрати	300	2. Додатковий капітал	300
3. Дебіторська заборгованість	200	3. Резервний капітал	200
4. Грошові кошти	100	4. Зобов'язання	300
Баланс	2000	Баланс	2000

Розв'язання:

Розрахунок суми збільшення статутного капіталу АТ «У»: Співвідношення обміну корпоративних прав 3 : 2 означає, що три акції АТ «Х» обмінюються на дві акції АТ «У». Оскільки обмін акцій здійснюється за рахунок збільшення статутного капіталу, то діє така рівність: 2 акції АТ «У»: 3 акції АТ «Х» = сума збільшення капіталу АТ «У» : статутний капітал АТ «Х», або 2:3 = сума збільшення статутного капіталу: 420 тис. грн.

Звідси - сума збільшення статутного капіталу АТ «У» дорівнює 280 тис. грн. (420 - 2:3). Таким чином, після реорганізації загальна сума статутного капіталу становитиме 1480 тис. грн. (280 + 1200).

Загальна сума компенсаційних виплат акціонерам АТ «Х» визначається множенням кількості акцій (8400) на розмір компенсаційних до плат на одну

акцію (2,5 грн.) і дорівнює 21 000 грн. Це означає, що в результаті реорганізації активи АТ «У» збільшилися на суму активів АТ «Х» і зменшилися на загальну суму компенсаційних виплат.

Сума приросту чистої вартості АТ «У» в результаті приєднання становить 219 тис. грн. Даний показник визначається відніманням від суми власного капіталу АТ «Х» (520 тис. грн.) суми компенсаційних виплат (21 тис. грн.) та вартості корпоративних прав, виданих колишнім акціонерам АТ «Х». Дана різниця включається до складу додаткового капіталу АТ «У».

Сума зобов'язань АТ «У» після приєднання до нього АТ «Х» дорівнюватиме загальній сумі зобов'язань обох підприємств: 550 тис. грн. (250 + 300). Враховуючи викладені аспекти, баланс акціонерного товариства «У» після приєднання до нього АТ «Х» матиме такий вигляд, тис. грн.:

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	1900	1. Статутний капітал	1480
2. Запаси і витрати	450	2. Додатковий капітал	519
3. Дебіторська заборгованість	300	3. Резервний капітал	200
4. Грошові кошти	99	4. Зобов'язання	550
Баланс	2749	Баланс	2749

Приклад 2. Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Спрінгета, якщо його виробничі запаси склали 4878 тис. грн., незавершене виробництво 129 тис. грн., запаси готової продукції 2439 тис. грн., векселі одержані 849 тис. грн., дебіторська заборгованість 36120 тис. грн., грошові кошти 35 тис. грн., поточні зобов'язання 34576 тис. грн., валюта балансу 95840 тис. грн., виручка від реалізації продукції 84208 тис. грн., прибуток до сплати податків 8374 тис. грн.

Розв'язання:

$$Z=1,03A+3,07B+0,66C+0,4D$$

$$A=PK/BB=((4878+129+2439+849+36120+35)-34576)/95840=0,1$$

$$B=Pr_{(операц)}/BB; C=Pr_{(звич діял)}/ПЗ; D=ЧД/BB$$

$$B=8374/95840=0,09$$

$$C=8374/34576=0,24$$

$$D=84208/95840=0,88$$

$$Z=1.03*0.1+3.07*0.09+0.24*0.66+0.4*0.88=0.89$$

Відповідь: якщо Z більше або дорівнює 0,862 - ймовірність банкрутства не висока.

Приклад 3. Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства, використовуючи Z -рахунок Альтмана (п'яти факторну модель), якщо сума запасів становить 100 тис грн., грошових коштів та дебіторської заборгованості – 250 тис грн., виручка від реалізації продукції – 600 тис грн., прибуток – 280 тис грн., ринкова вартість всіх акцій становить 800 тис грн., валюта балансу – 1,4 млн. грн.

Розв'язання:

$$Z = 1,2A + 1,4B + 3,3C + 0,6D + 1,0E$$

$A = PK/BB$; $B = ЧП/BB$; $C = ЧД/BB$; $D = BK$ (ринкова вартість); $E = \text{Виручка}/BB$

$Z < 1,8$ - дуже висока ймовірність банкрутства

$Z = 1,8-2,7$ – висока

$Z = 2,7-2,99$ – можлива

$Z > 2,7$ – низька

PK = оборотні активи – поточна заборгованість

Поточна заборгованість = 1400 – 800 = 600 тис грн.

$$A = (100+250-600)/1400 = -0,18$$

$$B = 280/1400 = 0,2$$

$$C \text{ і } E = 600/1400 = 0,43$$

$$D = 800/600 = 1,33$$

$$Z = 1,2*(-0,18)+1,4*0,2+3,3*0,43+0,6*1,33+1,0*0,43 = \\ = 0,22+0,28+1,42+0,8+0,43 = 3,15$$

Відповідь: $Z = 3,15$, що свідчить про те, що ймовірність банкрутства підприємства є низькою.

Приклад 4. Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства на основі двофакторної моделі Альтмана, якщо сума запасів і витрат становить 50 тис.грн., грошових коштів та дебіторської заборгованості - 100 тис.грн., довгострокових позикових коштів і інших пасивів – 30 тис.грн., короткострокових пасивів – 140 тис.грн., валюта балансу – 420 тис.грн.

Розв'язання:

$$Z = +0.3877 - 1.0736X_1 + 0.0579X_2$$

$$X_1 = OA/ПЗ; X_2 = ПК/BB;$$

$$X_1 = 50+100/140 = 1,07;$$

$$X_2 = 30+140/420 = 0,4;$$

$$Z = 0,3877 - 1,0736*1,07 + 0,0579*0,4 = 0,3877 - 1,15 + 0,2316 = 0,3877 - 1,14875 + 0,2316 = -0,73789;$$

$-0,73789 < 0$ – банкрутство не загрожує.

Відповідь: банкрутство не загрожує

Приклад 5. Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства за універсальною дискримінантною функцією, якщо чистий прибуток склав 5650 тис. грн., чистий доход – 85500 тис. грн., амортизація – 2500 тис. грн., виробничі запаси – 7010 тис. грн., готова продукція – 2500 тис. грн., незавершене виробництво – 140 тис. грн., товари – 1200 тис. грн., довгострокові зобов'язання – 1340 тис. грн., векселі видані на суму 200 тис. грн., заборгованість банку за короткостроковим кредитом – 20000 тис. грн., кредиторська заборгованість за товари – 10500 тис. грн., поточні зобов'язання за розрахунками – 14700 тис. грн., валюта балансу – 115900 тис. грн.

$$Z = 1,5X_1 + 0,8X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$$

$$\begin{aligned}
X_1 &= (\text{ЧП} + \text{Ам}) / \text{ПК} = (5650 + 2500) / (1340 + 200 + 20000 + 10500 + 14700) = 0,17 \\
X_2 &= \text{Валюта балансу} / \text{ПК} = 115900 / (1340 + 200 + 20000 + 10500 + 14700) = 2,48 \\
X_3 &= \text{Чистий прибуток} / \text{Валюта балансу} = 5650 / 115900 = 0,05 \\
X_4 &= \text{Чистий прибуток} / \text{Чистий дохід} = 5650 / 85500 = 0,07 \\
X_5 &= \text{Запаси} / \text{Чистий дохід} = (7010 + 2500 + 140 + 1200) / 85500 = 0,13 \\
X_6 &= \text{Чистий дохід} / \text{Валюта балансу} = 85500 / 115900 = 0,74 \\
Z &= 1,5 \times 0,17 + 0,8 \times 2,48 + 10 \times 0,05 + 5 \times 0,07 + 0,3 \times 0,13 + 0,1 \times 0,74 = 0,255 \\
&+ 1,984 + 0,5 + 0,35 + 0,039 + 0,074 = 3,202
\end{aligned}$$

Оскільки $Z > 2$, то підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство.

Відповідь: банкрутство не загрожує.

Завдання для самостійного виконання:

Задача 1. На загальних зборах АТ «ХХХ» та АТ «УУУ» було прийнято рішення про реорганізацію цих підприємств шляхом їх злиття та створення нового АТ «Z». Номінальний курс акцій обох акціонерних товариств встановлено на рівні 50 грн. Ринковий курс акцій АТ «ХХХ» становить 200 %, АТ «УУУ» — 180 %. Менеджмент та власники товариств дійшли згоди, що ринковий курс корпоративних прав відображає вартість підприємства, а отже, може слугувати базою для встановлення пропорцій обміну акцій підприємств, що реорганізуються, на акції новоствореного підприємства. Баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд:

БАЛАНС АТ «ХХХ» ДО РЕОРГАНІЗАЦІЇ, тис. грн.

Актив		Пасив	
1. Необоротні активи	15 000	1. Статутний капітал	10 000
2. Оборотної активи	25 000	2. Додатковий капітал	5000
3. Резервний капітал	2000		
4. Нерозподілений прибуток	3000		
5. Зобов'язання	20 000		
Баланс	40 000	Баланс	40 000

БАЛАНС АТ «УУУ» ДО РЕОРГАНІЗАЦІЇ, тис. грн.

Актив		Пасив	
1. Необоротні активи	30 000	1. Статутний капітал	15 000
2. Оборотної активи	20 000	2. Додатковий капітал	6000
3. Резервний капітал	3000		
4. Нерозподілений прибуток	1000		
5. Зобов'язання	25 000		
Баланс	50 000	Баланс	50 000

На зборах засновників АТ «Z» прийнято рішення про формування статутного капіталу в розмірі 30 000 тис. грн., шляхом емісії 600 000 акцій номіналом 50 грн. Баланс новоствореного АТ «Z» матиме такий вигляд, тис. грн.:

Актив		Пасив	
1. Необоротні активи	45 000	1. Статутний капітал	30 000
2. Оборотні активи	45 000	2. Додатковий капітал	11000
3. Резервний капітал	4000		
4. Нерозподілений прибуток	-		
5. Зобов'язання	45 000		
Баланс	90 000	Баланс	90 000

Визначити як розподілятимуться акції новоствореного акціонерного товариства між власниками корпоративних прав підприємств, що реорганізуються.

Задача 2. Товариство з обмеженою відповідальністю «Альфа» займається переробкою сільськогосподарської продукції, яку потім реалізує у власному магазині. Учасниками ТОВ є фізичні особи: А - володіє часткою в 30%; Б - володіє часткою в 25%; В - володіє часткою в 20%; Г - володіє часткою в 15%; Д - володіє часткою в 10%.

При заснуванні підприємства внески учасників А, Г і Д в основному були спрямовані на організацію виробничого цеху, учасники Б і В спрямували свої зусилля на організацію магазину.

У результаті суперечок з питань використання прибутку та подальшого розвитку бізнесу збори учасників ТОВ прийняли рішення про реорганізацію юридичної особи шляхом її поділу на два товариства з обмеженою відповідальністю: «Цех» та «Магазин». Засновниками ТОВ «Цех» вирішили стати учасники А, Г і Д (загальна частка 55 %); ТОВ «Магазин» - учасники Б та В (загальна частка 45%). Першому передается виробничий цех з усією інфраструктурою, другому - магазин. Баланс ТОВ «Альфа» перед реорганізацією має такий вигляд, тис. грн.:

Актив		Пасив	
1. Необоротні активи	10 000	1. Статутний капітал	5 000
2. Оборотні активи	5 000	2. Додатковий капітал	2 000
3. Резервний капітал	1 000		
4. Нерозподілений прибуток	1 000		
5. Зобов'язання	6 000		
Баланс	15 000	Баланс	15 000

Скласти роздільний баланс підприємства, якщо його оціночна ринкова вартість становить 10 000 тис. грн., в т. ч. вартість цеху - 6000 тис. грн., вартість магазину - 4000 тис. грн. При цьому ринкова вартість реорганізованого підприємства в частині виробничого цеху дорівнює 60% усієї вартості підприємства, а також на користь засновників ТОВ «Магазин» було вирішено здійснити компенсаційні виплати в розмірі 5% вартості підприємства, що становить 500 тис. грн. Джерелом виплати є нерозподілений прибуток.

Термінологічний словник:

Грошове зобов'язання - зобов'язання боржника сплатити кредиту певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України. До грошових зобов'язань відносяться також зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування; зобов'язання, що виникають внаслідок неможливості виконання зобов'язань за договорами зберігання, підряду, найму (оренди), ренти тощо та які мають бути виражені у грошових одиницях.

Індекс Альтмана – коефіцієнт, який відображає ймовірність банкрутства підприємства; його числове значення дозволяє віднести підприємство до групи потенційних банкрутів, відносно стабільних підприємств з невисоким ризиком банкрутства та підприємств, яким банкрутство практично не загрожує.

Кредитор - юридична або фізична особа, а також органи доходів і зборів та інші державні органи, які мають підтверджені у встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника.

Ліквідність підприємства - його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань.

Неплатоспроможність - нездатність суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності.

Платоспроможність – здатність підприємства виконувати свої коротко- та довгострокові боргові зобов'язання за рахунок власних коштів.

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (нова редакція від 22.12.2011 р.) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_606600-13
2. Закон України «Про банкрутство» [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua.-> Назва з екрану.
3. Причепа, І. В. Економіка підприємства. Самостійна та індивідуальна робота студентів. Вінниця: ВНТУ, 2017. – 145 с.
4. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник /І.М.Бойчик. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 378 с.
5. Азарова А. О. Економіка підприємства. Практикум: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: ВНТУ, 2016. – 216 с.
6. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 378 с.